

ECOURI UCRAINE

Revistă literar-culturală și educativ-informativă
a Uniunii Ucrainenilor din România

42 | NOIEMBRIE
2022

9 noiembrie – Ziua Limbii Ucrainene în România

Ziua Limbii Ucrainene în România este celebrată pentru al 5-lea an consecutiv datorită inițiativei legislative (Legea 213/2018) a deputatului Nicolae Miroslav Petrețchi, președintele Uniunii Ucrainenilor din România, lege care

instituie ziua de 9 noiembrie drept Ziua Limbii Ucrainene. În acest an, Uniunea Ucrainenilor din România a organizat între 9-11 noiembrie, la București, o serie de acțiuni cultural-artistice și științifice, printre care și conferința internațională „Ucrainenii din România: istorie, contemporaneitate și perspective”, cu participanți din șapte țări: Belgia, Canada, Cehia, România, Slovacia, Ucraina și Ungaria.

La deschiderea oficială a evenimentului, au luat parte reprezentanți ai Uniunii Ucrainenilor din România, în frunte cu Nicolae Miroslav Petrețchi, ai Cămarilor Preșidențiale, ai Camerei Deputaților, ai Senatului României, ai Cămarilor Primului Ministru al României, ai Ministerului de Interne, ai Comisiei pentru învățământ și inovare din Rada Supremă a Ucrainei, ai Ambasadei Ucrainei în România, ai Departamentului pentru Relații Interetnice,

ai Ministerului Culturii, ai Organizației „Ucraina 2050” etc. Întregul eveniment a fost organizat pe cinci paneluri, axate atât pe probleme generale, cât și pe cele specifice, de actualitate.

Magdalena LASZLO-KUŢIUK

300 DE ANI DE LA NAȘTERE
Hryhorii Savvici Skovoroda (1722-1794)

POEZIA LUI HRYHORII SKOVORODA „DESPRE CINA CEA DE TAINĂ SAU DESPRE VEȘNICIE”¹

Anatolii Burtovyi. Filozofii

Hryhorii Skovoroda este una dintre personalitățile proeminente ale culturii ucrainene. Despre el au fost exprimate atâtea idei contradictorii, până și astăzi se întâmplă la fel, încât putem afirma cu certitudine că acesta este un geniu neînțeles. Chiar și asemenea colosi precum Șevcenko și Franko nu l-au apreciat suficient, Șevcenko având o părere destul de depreciativă la adresa lui. Cel mai bine, probabil, l-a înțeles Dmytro Balahii care, în 1918, în lucrarea „Istoria Ucrainei rurale” (Історія Слобідської України), putea deja să afirme deschis faptul că Skovoroda era unul dintre marii reformatori ai Bisericii, însă nici el nu putea să indice concret în ce anume a constat activitatea lui reformatoare, întrucât aceasta nu avea nimic în comun cu reforma lui Luther sau a lui Calvin. Leonid Volodymyrovyci Ușkalov, cunosător excelent al barocului ucrainean și subtil cercetător al moștenirii lui Skovoroda, a încercat în nenumărate lucrări să elucideze această problemă și, cunoscând, în același timp, și Antichitatea, și epoca în care a creat Skovoroda, încearcă să găsească trăsături comune între ideile lui și cele ale contemporanilor săi. În opinia noastră, însă, el nu ia în considerare un lucru: Skovoroda nu a fost acceptat de către fețele bisericești de frunte ai epocii sale, îi era interzisă activitatea publică și chiar și activitatea educativă, pe care el o iubea atât de mult, era adus în situația de cerșetor. Este suficient să citim scrisoarea adresată lui lehor Uriupin din 3 iunie 1790, pentru a ne convinge de umilința pe care i-o provoca acestui om demn nesiguranța materială, nemaivorbind despre faptul că el nu avea nicio speranță să-și vadă publicate operele, care au văzut lumina tiparului abia la 100 de ani de la moartea lui, în 1894, însă fără tratatele-cheie precum „Șarpele israelit”, „Soția lui Lot”, „Acasă” și „Potopul șarpelui”. Skovoroda trebuie tratat ca un „disident”, ca un om ale cărui viziuni erau opuse ideilor epocii în care trăia și ideilor secolelor viitoare.

Iar asta nu din cauza unui materialism închis, care i-a fost atribuit în epoca sovietică, întrucât expresia „materia veșnică” este preluată de el nu de la enciclopediști, ci de la Philon din Alexandria, elevul lui Platon.

Din fericire, posibilitatea revelării izvoarelor viziunii lui din perioada maturității gândirii sale a apărut nu demult, iar asta datorită căutărilor perseverente ale specialiștilor occidentali care au lucrat asupra descifrării Evangheliilor gnostice, găsite în peșterile egiptene, în traducere coptă. Traducerile grecești au fost distruse demult, din ordinul episcopilor, atât în partea estică, cât și în cea vestică a Imperiului Roman, începând cu condamnarea fermă a ereziilor în cinci volume a episcopului Irineu de Lyon, la 180 de ani după Hristos. Unul dintre cele mai importante manuscrise este așa-numita Evanghelia după Iuda. Tocmai cu această operă are cele mai multe analogii poezia lui Skovoroda „Despre Cina cea de taină

sau despre veșnicie” („De sacra caena seu aeternitate”), analizată de noi. Această poezie a fost publicată pentru prima dată în ediția de opere ale lui Skovoroda din 1961.

Totul este neobișnuit în această creație, scrisă în latină, începând chiar din titlu.

Scenariul Cinei celei de taină pe care se bazează atât dogma creștină, cât și ritualul creștin este cunoscut din așa-numitele patru evanghelii sinoptice, scrise de autori anonimi mult mai târziu, după moartea lui Matei, Marcu, Luca și Ioan. În toate aceste Evanghelii, este vorba despre faptul că Iisus i-a adunat pe toți apostolii săi la Ierusalim, la prima cină pascală (cina evreiască „seder”).

Până în zilele noastre, li se arată turiștilor, pe muntele Sion, o clădire nu foarte mare, cu o sală în care, se presupune, ar fi avut loc acest eveniment. Acest lucru s-a întâmplat chiar înainte de arestarea lui Iisus de către soldații romani, deoarece Caiafa l-a predat spre judecată guvernatorului Iudeii, Pilat. Mântuitorul își ia rămas bun de la apostolii săi, fiind convins că i se apropie moartea, și promite să lase în locul Său pe Sfântul Duh (pe locul acesta se bazează dogma Sfintei Treimi – Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul și Sfântul Duh). Însă el relevă credincioșilor și o altă modalitate de a se uni cu el întru Duhul, și anume să mănânce din trupul lui, al cărui simbol este pâinea. La evrei, întrucât era Paștele (sărbătoarea Pesah), se folosea doar pâine din aluat nedospit, „mețot”, acestea sunt azimele folosite în cadrul slujbei religioase. Sângele lui Hristos este simbolizat prin vin. Împreună, ele sunt baza ritualului de împărtășanie. În ritualul evreiesc, baza împărtășaniei, pâinea înmuiată în vin, reprezintă binecuvântarea acestora ca dar al lui Dumnezeu oferit oamenilor, dar datorită scenariului Cinei celei de taină, acest ritual capătă o cu totul altă semnificație. Poezia lui Skovoroda „Despre Cina cea de taină sau despre veșnicie” interpretează toate acestea în sens opus. Skovoroda scrie, adresându-se lui Hristos: „Prin corp, tu simți pâinea și vinul, dar mintea vede ceea ce este ascuns sub imaginea corpului – pe însuși Dumnezeu”. Mai departe, în evangheliile sinoptice, Hristos îl demască pe acela dintre apostolii săi care îl va trăda (în unele evanghelii, se spune că este vorba despre Iuda Iscarioteanul), iar Mântuitorul redă textul rugăciunii „Tatăl nostru”, unde se vorbește despre ispitirile celui Rău. Toate acestea lipsesc din poezia lui Skovoroda, nici măcar nu se amintește despre ispitiri. Există doar identificarea lui Hristos cu lumina, prezentă și în Evanghelia după Ioan.

(Continuare la pag. 2)

Traducere din limba ucraineană
de **Mihaela HERBIL**

¹ Articol preluat din revista „Naș holos” („Glasul nostru”), nr. 144 / 2006.

² Slobodă – sat mare (cf. *Словник української мови*, Kiev, 1978, vol. IX, pg. 365). Aceste sate erau locuite de slobidski (un fel de răzeși sau moșneni), adică de oameni care, între secolele XI-XVIII, au fost temporar eliberați din iobăgie.

(Continuare din nr. 41)

– De ce râdeți? – strigă brusc interlocu-
toarea mea. – Cântecul meu vi se pare „tri-
vial”? Atunci, vă cânt o romanță, spaniolă
de data aceasta: „O, mare, mare, O, noapte
de iubire!...” – începu ea să cânte cu o voce
artificială, joasă, asemănătoare cu vocea
porumbeilor din rasa egipteană.

Eu îmi plecam din nou ochii spre cusut și,
măsurând mânecile și ajustând gulerul, mă
gândeam, în același timp, ce fel de om este
interlocutoarea mea? Era tânără, avea mai
puțin de 20 de ani, „o domnișoară dintr-o
familie cumsecade”, după cum ea însăși spu-
nea de nenumărate ori. Nu venise în Crimeea
singură, ci însoțită de o femeie care era și
doică, și tovarășă – din decență!, dar umbla
peste tot singură, iar pe doică o trimitea cu
treburi mărunte. Vorbea cu dezgust despre
„domnișoarele care umblau cu tătari”¹, dar
amintirile ei cele mai plăcute erau „țigani,
restaurantul Iar, Strelna”², pe care, se pare,
le cunoștea bine. Nu avea o profesie. „Iarna
plec, iar vara mă întorc”, spunea ea. „La noi,
la Moscova”. – așa începea orice discuție
de-a ei și se termina cu: „Ah, Ialta voastră
dezgustătoare!”

– la spuneți, ce faceți aici? Ce puteți fa-
ce în această fundătură plictisitoare? – mă
întreba ea și, fără a aștepta răspunsul, spu-
nea: – După mine, există o singură salvare –
să vă îndrăgostiți! Dar de cine? ... Cunos-
c aici pe cineva... Ah, și dumneavoastră îl
știți, desigur, este vorba despre faimosul
seducător Anatol V.! Nu-l știți? Doamne!
Unde trăiți? – pe pământ sau în cer? Dar el

e potrivit doar pentru flirt... „Eu mă plimb,
lacrimile-mi sunt străine, cânt din toată ini-
ma...uh!” – se întrerupse singură cu un „chiot
țigănesc”. – Acest Anatol este un nerușinat:
imaginați-vă, mi-a spus în față că aş putea
deveni o stea de operetă, că n-am voce deloc,
mais que j’ai du diable! Își permite prea
multe; i-am spus ieri să nu mai îndrăznească
să vină la mine... Nastasia Illinicina! Nastasia
Illinicina! – strigă ea dintr-o dată.

O bătrână cu bonetă albă, cu o față bă-
trână foarte frumoasă se ivi din fereastră pe
veranda unde stăteam noi.

– Ce doriți? – întrebă ea cu o voce tristă,
ca și cum nu se aștepta la nimic bun.

– Dracu’ să mă ia! – strigă domnișoara și
izbucni în râs.

¹ Ghizii tătari din Ialta erau cunoscuți drept oameni cu moravuri ușoare, iar doamnele ce mergeau singure cu ei nu au cea mai bună reputație. (n.a.)

² Bine cunoscute locuri de distracție în Moscova nu foarte comme il faut. (n.a.)

Lesea UKRAINKA

Deasupra mării

(Nuvelă)

Capul bătrânei dispăru imediat și fereas-
tra se închise brusc cu un zgomot puternic.

– Ha-ha-ha! Cum o mai scandalizează
dracii mei! – râse ea tare.

– De ce o necăjiți așa? – am întrebat eu.

– Ah, Doamne! Ce nu faci de plictiseală
aici? – răspunse ea râzând în continuare,
apoi deveni serioasă. – Sau poate asta chiar
e rău? Toți îmi spun deja că îi pomenesc pe
draci foarte des. Sunteți religioasă?

– De ce nu spuneți nimic? Este aceasta
o întrebare nepotrivită? Eu văd deja că nu
sunteți religioasă, asta nu e bine, vă privați
de o mare plăcere, eu nu aş putea să fac asta.
Sunt foarte religioasă, toată familia noastră
este așa, noi suntem moscoviți, în fiecare
an „înalțăm icoana Iverskaia”³. Ați fost la
Moscova? Nu? Ați pierdut mult!... Deci, nu
i-ați auzit pe țigani? Eu, în schimb, i-am auzit!
Mama nu știe asta, o, Doamne-ferește! Se
întâmpla ca eu cu fratele meu și prietenii
lui să plecăm de-acasa la teatru, vezi Doam-
ne, iar, în realitate, mergeam cu troicile la
Strelna⁴ – ce plăcut era!... Dumneavoastră
nu vă plac romanțele țigănești, dar, dacă ați
auzi cum le cântă țiganii:

Învăluți de liniște,

Noi suntem singuri...

Fața ei frumoasă, cu trăsături fine, căpătă
o expresie atât de „țigănească”, încât îmi păru

nespus de rău pentru ea, la fel cum îmi părea
rău de copiii mici de la circ, atunci când aceș-
tia își expuneau în fața unor oameni străini
trupușoarele lor subțirele și schilodite.

Domnișoara avea niște ochi negri minu-
nați, ca de catifea, privirea lor putea fi adân-
că, liniștită; silueta ei era suplă, avea o față
palidă, ușor îmbujorată; era atât de tânără
și era deja bolnavă...

– Spuneți-mi, e adevărat, que j’ai du
diable? Am o înfățișare complet țigăneas-
că. Haideți să vă arăt portretul meu – toți
spun că e exagerat, dar eu cred că nu. Hai
să mergem, la mine vă veți încerca bluza, și
mă voi schimba și eu – m-am săturat deja să
stau în zdrențele astea, – spuse ea, arătând
spre costumul ei marinăresc din bumbac.

Am intrat în casa ei – de fapt, domnișoa-
ra ocupa trei încăperi: în prima dintre ele, pe
masă, la loc vizibil, se afla portretul pe care
voia să mi-l arate. El se afla între două port-
rete superbe, ce înfățișau un soldat bătrân
cu mulți epoleți și o femeie în vârstă într-o
rochie neagră elegantă, cu o ținută dreaptă
și mândră.

– Tatăl și mama mea, mi-a spus stăpâna
casei, arătând spre portrete.

(Va urma)

Traducere din limba ucraineană
de **Cristina SILAGHI (BUMBAR)**

³ „Iverskaia” – icoană făcătoare de minuni a Maicii Domnului la Moscova. Moscoviții evlavioși o duc în casele lor, fac rugăciuni și dau o masă clerului, asta înseamnă „să înalți icoana Iverskaia”. (n.a.)

⁴ Localitate din apropiere de Sankt-Petersburg, unde se găsea una din reședințele imperiale. Aici există numeroase parcuri și palate. (n. trad.)

POEZIA LUI HRYHORII SKOVORODA „DESPRE CINA CEA DE TAINĂ SAU DESPRE VEȘNICIE”

(Continuare de la pag. 1)

Din acest motiv, autorul se adresează când lui Hristos, când luminii. De asemenea, există
și un apel straniu către șarpe, ca simbol al amăgirii lumii materiale și ca simbol al eternității.
Acest lucru este în contradicție evidentă cu tradiția creștină, unde șarpele era identificat
tot mai mult cu Satan, chiar și Iuda era considerat instrument al Satanei pentru uciderea lui
Hristos. Numele lui Iuda, care l-ar fi vândut pe Hristos, lipsește din poezie. Evanghelia după
Iuda era scrisă pentru a-l justifica pe acesta. Acest discipol al lui Iisus nu l-a vândut din cauza
setei de bani, ci, dimpotrivă, pentru a îndeplini voința Lui. Mai exact, în opinia gnosticilor,
corpul nu este altceva decât închisoare pentru suflet, iar omul se eliberează din închisoare
doar odată cu moartea. Hristos îl roagă pe discipolul său preferat să-l scape de „omul” care-l
ține captiv în închisoarea corpului. Același lucru îi cere Skovoroda lui Hristos Însuși: „Te rog,
fă-mă de două ori mai bătrân – și trupește, și sufletește în același timp. Și Tu vei face acest
lucru, dacă îmi vei umple sufletul de lumină. Când puterea o să-mi părăsească corpul, Tu
nu-mi abandona inima și mintea. O, lumina mea! Viața mea! Dacă plăcerile trupești vor fugi
de la mine, tu fii desfătarea mea. Iar tu vei fi astfel, dacă îmi vei umple mintea de lumină.”.
Moartea văzută ca o modalitate de deschidere plenară spre lumina divină a raiului este
ideea care se întâlnește la Dionisie Areopagitul, dar începutul îl găsim tocmai în evangheliile
gnostice. Dintre toți discipolii săi, Hristos îl alege tocmai pe Iuda pentru a-și exprima dorința
de a atinge prin moarte Împărăția lui Dumnezeu nemărginită și necunoscută oamenilor.

Desconsiderarea față de moarte vine din filosofia antică, deja în cântecul al 30-lea din
„Livada cântecelor divine”, una dintre creațiile timpurii ale lui Skovorda, o întâlnim tocmai în
acest context: „Sculpă pe pământul de pe mormânt și pe spaimele copiilor. Mortul, moartea
nu mai fac niciun rău. Așa trăia grecul, așa trăia și evreul Epicur – Hrisos”.

Însă doar aici, în poezia „Despre Cina cea de taină”, desconsiderarea față de moarte
dobândește justificarea sa creștină, mai exact gnostico-creștină: „Eliberează-mă în totalitate
de iubirea față de pământul inert. Să fie pace! Și Tu vei face acest lucru călăuzit de lumina
Ta. Dă-mi lumina Ta pe saturate! Fă-mă să desconsider moartea! Fă-mă să doresc moartea,
fă-mă să iubesc moartea.”

Gnosticii îl considerau pe Dumnezeu nu ca pe creatorul lumii materiale, ci un spirit pur
care poate fi atins prin autocunoaștere. Ideea despre faptul că autocunoașterea duce la
cunoașterea lui Dumnezeu se găsește în tratatul lui Skovoroda „Narcis” și se întâlnește la
Părinții Bisericii recunoscuți de sinoadele ecumenice, în special la Origene, pe care Myhailo
Kovalynskyi îl consideră unul dintre mentorii preferați ai lui Skovoroda. Însă această idee
este prezentă și în Evanghelia după Iuda.

Noi nu considerăm că Skovoroda cunoștea nemijlocit Evanghelia după Iuda. El nu
putea s-o cunoască în totalitate, întrucât aceasta era interzisă și distrusă demult. Însă

unele idei s-au strecurat în lucrările acelor Părinți Bisericești care o criticau, în volume
vechi și în literatura apocrifă. În principal, acestea sunt ideile lui Platon în veșmânt creștin,
iar Skovoroda cunoștea filosofia platoniană și, cu precădere, pe primii autori creștini din
seria de 27 de volume ale *Biblioteca Pathrum* (biblioteca Părinților Bisericești în traducere
latină) care se afla în biblioteca Colegiului din Harkiv, unde Skovoroda a predat. Nu degeaba
contemporanii îl acuzau de maniheism, lucru pe care îl recunoaște el însuși în scrisoarea
către Vasyl Maksymovyci. Este vorba despre doctrina negării materialității care vine de la
Necuratul și confirmarea spiritualității care vine de la Dumnezeu. Adoptând asemenea po-
ziții, el putea ușor, fără cunoașterea completă a literaturii gnostice, să ajungă la astfel de
idei. Din acest motiv, găsim în operele lui atât ideile „ofiților”, adepții șarpelui, cât și ale
„kainiților”³ (кеїнити), care încercau să-l justifice pe Iuda.

Însă, probabil, câte ceva din ideile acestora el cunoștea în măsură mai mare decât alții.
În cartea lui Zenon Kosidovskyi „Povestirile evangheliștilor” (data traducerii în limba ucrai-
neană din polonă – 1985), este demonstrat că evangheliile sinoptice nu oferă niciun fel de
bază pentru cultul Mariei, ea nici măcar nu este prezentă în timpul morții Lui, ci doar Ioan o
reprezintă sub cruce.

În schimb, cele mai recente cercetări arată că, în literatura gnostică, este relevantă figura
Mariei Magdalena, una dintre discipolele sau ucenițele lui Iisus, care, într-adevăr, este
amintită deseori în Evanghelii⁴. În unele versiuni, în special în romanul lui Dan Brown „Codul
lui Da Vinci”, se afirmă chiar că Hristos era căsătorit cu ea, deoarece, după moartea Lui, ea
a fugit în Franța și a născut o fiică pe nume Sara, și că de la această fiică se trage neamul
primilor regi ai Franței, dinastia Merovingiană.

Skovoroda nu merge atât de departe. El nu-l înfățișează nicăieri pe Iisus căsătorit, și
nici nu putea s-o facă, întrucât Iisus era întruchiparea idealului său – a ascetismului drastic.
Însă pe Magdalena, în tratatul „Conversația publică dintre doi”, o zugrăvește în culori foarte
poetice, îndrăgostită de Hristos, logodnicul ei, și profund îndurerată după moatea Lui. În
creațiile sale din perioada maturității, nu se pomenește despre cultul Mariei. Poetizarea
figurii Mariei Magdalena în tradiția ortodoxă nu există, în schimb, începând cu iconografia
Catedralei Sfânta Sofia din Kiev, cultul Mariei este foarte pregnant, deoarece aceasta se
identifică cu Sofia, Înțelepciunea Divină. Skovoroda, de asemenea, a ridicat foarte sus no-
țiunea de „Înțelepciune Divină”, însă aceasta, la el, este strict abstractă, având sursa în căr-
țile apocrife ale Vechiului Testament, și anume Isus Fiul lui Sirah și în Cartea înțelepciunii lui
Solomon.

Ca o concluzie, putem afirma că poezia lui Skovoroda despre Cina cea de taină sau
cum o numește el Cina cea sfântă ne relevă personalitatea lui Skovoroda într-o cu totul altă
lumină față de cum îl găsim în bibliografia destul de bogată despre acesta.

³ kainos – nou (gr.).

⁴ A făcut parte și din grupul mironosișelor.

Anatolii Burtoviy – pictor și grafician ucrainean, s-a născut la 11 iunie 1961 în satul Huli, regiunea Kiev, absolvind în 1982 Școala de Artă Dnipropetrovsk, iar în 1991, Institutul Poligrafic din Kiev. Atât în perioada cursurilor din cadrul Școlii de Artă, cât și după absolvirea facultății, Anatolii a lucrat ca redactor artistic la editurile „Naukova dumka” și „Dovira”, simțind o chemare înspre direcția istorică. Este conferențiar universitar la Departamentul de Design al Universității Naționale de Transport, Membru al Uniunii Naționale a Artiștilor din Ucraina (1993), profesor de desen și de pictură.

Încă din copilărie, Anatolii a fost fascinat de artă. Mergea la târguri alături de bunicul și de unchiul său și rătăcea cu orele printre

Burtovyi Anatolii Mykolaiovyci (Буртовий Анатолій Миколайович) „Vreau să transmit, să spun cuiva că multe lucruri pot fi frumoase.”

tablouri, litografii, captându-i atenția, în mod special, păsările și florile. Setea de a descoperi noi perspective l-a împins pe tânărul artist, absolvent de clasa a VIII-a, la un gest necugetat: pentru a se înscrie cât mai repede la Catedra de Arte Plastice a Universității Populare, acesta i-a mințit pe membrii comisiei spunându-le că are 20 de ani. În același timp, pictorul susține că, de-a lungul anilor, în el și-a făcut loc un soi de energie care este foarte greu de stăpânit în anumite cazuri.

În compozițiile sale, artistul folosește principiul stilizării, caracteristic pentru pictura ucraineană a anilor '20-'30 ai secolului trecut, totodată interpretează tradițiile artei populare și ale picturii de icoane, este fascinat de tematica precristiană a istoriei Ucrainei, cu precădere de cultura Cucuteni-Tripolia, de miturile și de legendele străvechi, dezvoltă principiul școlii lui Myhailo

Boiciuk și a continuatorilor lui. Criticii de artă definesc stilul său drept expresionism romantic. Simbolistica, imaginile arhetipale coexistă în arta lui A. Burtovyi cu realitățile cotidiene.

Cele mai valoroase lucrări ale sale sunt: «Гаряча пора» („Vreme toridă”) (1991), «Поклик вічності» („Chemarea eternității”) (1992), «Орач» („Plugarul”), «Чистий четвер» („Joiă Mare”), «Дружні хлопці» („Băieți prietenoși”) (1993), seria de lucrări grafice «Диво предків» („Minunea strămoșilor”), «Трипільці» („Tripolienii”) (1996), «Вітряк на краю села» („Moara de vânt de la marginea satului”) (1999) și «Роксолана» („Roksolana”) (2000).

Televiziunea ucraineană a realizat, în anul 1997, un documentar despre pictor și opera sa. Printre numeroase volume de poezie și de proză ilustrate de Burtovyi se numără „Діва-Обида” a lui Ihor Remaruk,

care a fost declarată cea mai bună publicație ucraineană pe anul 2000. Însă artistul ilustrează nu doar creații literare, ci și cele muzicale, ca, de pildă, albumele cântărețului de origine ucraineană din SUA, Severyn Palydovyci (pe numele său de scenă Erko).

În prezent, lucrările lui Anatolii Burtovyci se află în diverse colecții private din întreaga lume.

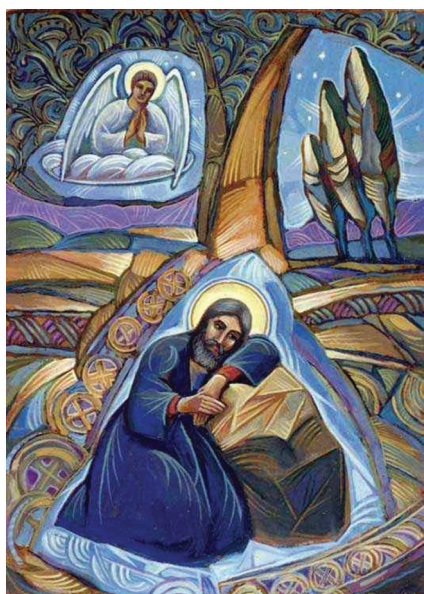
Mara RUS

Referințe webografice:

- <https://sverediuk.com.ua/>
- https://uk.wikipedia.org/wiki/Буртовий_Анатолій_Миколайович
- <https://i-ua.tv/culture/27801-anatolii-burtovyy-vsiu-moiu-tvorchist-obiednuie-istorychna-tema>
- https://24tv.ua/anatoliy_burtoviy_hudozhnik_v_poshukah_svityla_n279552
- <http://shevchenko-museum.com.ua/default/blog/view/340/blog/1/Tvorcha-zustr%D1%96ch-Anatol%D1%96ya-Burtovogo>

Anatolii Burtoviy, Cu ajutorul lui Dumnezeu, 1995

Anatolii Burtoviy, Rugăciune, 1999

Anatolii Burtoviy, Tripolienii, 1996

Anatolii Burtoviy, Armonia celor doi, 1995

(Continuare din nr. 41)

20

M-am trezit – dar unde? Mă urmărea
Obraz de om, într-adevăr?
Deasupra-mi acoperiș să fie?
Iar trupu-mi stă-ntr-un pat?
E-o casă în care mă aflu?
Dar sunt ochi strălucitori de om
Ce cată binevoitori la mine?
Pe-ai mei i-am mai închis o dată,
Îndoindu-mă de a nu fi cufundat încă
În întâia mea adormire.
O tânără cu părul lung și naltă
Stătea lângă perete și mă privea;
Ochii mei i-au întâlnit pe-ai ei
La cea dintâi deșteptare a gândurilor mele.
Din când în când, își arunca
A rugă și a îngrijorată teamă
Ochii mari și negri, slobozi și sălbatici.
I-am privit și iarăși i-am privit, până-am aflat
Că nu-i vedenie ceea ce putea să fie,
Dar că trăiam într-adevăr și că nu mai aveam
A mă teme că voi sluji de saț corbului.
Când tână fecioară de cazaci văzu
Că mi-am deschis ochii cu greu,
Că am zâmbit și zadarnic încerc să vorbesc,

George Gordon BYRON

MAZEPA

Théodore Chassériau, O fată de cazac îl găsește pe Mazepe inconștient, 1851

Atunci ea se apropie și, făcând
Cu un deget la buze semn care spune
Că nu trebuie să cerc a rupe încă tăcerea,
Până nu mă voi înzdrăveni
Îndeajuns să pot liber vorbi.
Apoi, își puse mâna ei pe a mea,
Îmi așeză perna sub cap
Și, mergând pe vârfuri,
Deschise ușa încet, vorbi în șoaptă:
Nici când n-am auzit un glas mai dulce!
O muzică păreau ușorii ei pași,
Dar cei chemați de ea încă dormeau,
leși, nu fără a arunca din mers
Asupra-mi o privire și-apoi
Alt semn făcu, spre a spune
Să nu am teamă, că toți
Erau pe aproape, la a mea chemare,
Și că nu peste mult timp
Se va întoarce – timp în care
Îmi părea atât de rău că-s singur.

(Va urma)

Traducere în limba română
de **Costache NEGRI**

Versificare și diortosire
de **Ignatie GRECU**

recenzie

IVAN NECIUI-LEVYŢKYI, *Concepția despre lume a poporului ucrainean. Schiță de mitologie ucraineană*,

trad. Cristina Silaghi și Mihaela Herbil, pref. Mihaela Herbil, București, RCR Editorial, 2022, 152 p.

Mitologia constituie un domeniu relevant pentru construirea memoriei comunitare și a identității de grup ale poporului ucrainean, creând premisele unor lumi explicative sau poetice și funcționând ca o coordonată definitorie a relației dintre mentalitatea populară (în triplă ipostază: universală, istorică, individuală) și imaginarul colectiv (ca ansamblu de forme ale alterității culturale). Miturile poporului ucrainean dau seama de viziunea asupra lumii prin care comunitatea își transpune intuițiile și forța de întrupare a conceptelor în conținuturi cognitive, afective și etnografice reprezentative.

Cunoscând importanța mitologiei și a folclorului, Ivan Neciui-Levyțkyi a considerat o datorie de suflet transmiterea fondului de valori al creațiilor populare, știut fiind faptul că un popor care nu păstrează și nu-și cultivă tradițiile, mai devreme sau mai târziu, își va pierde identitatea. Cunoașterea, valorificarea și transmiterea folclorului comunitar oferă generațiilor actuale și viitoare sentimentul bucuriei și al apropierii, emoționale și intelectuale, de rădăcinile spirituale ale înaintașilor. Autorul evidențiază că obiceiurile sunt o componentă a modului existențial al oamenilor și constituie un sistem de viață care s-a statornicit în timp, în cadrul căruia s-au produs și se produc schimbări de sens și de funcționalitate, dar care se mențin în zilele noastre, păstrându-și frumusețile esențiale. Obiceiurile cuprind semnificații profunde asupra omului și a relațiilor lui cu natura, cu lumea înconjurătoare, prezintă viața socială și diverse aspecte ale rânduiei ei. Momente importante, hotărâtoare din viața omului, ca nașterea, căsătoria, moartea, sărbătorile mari de peste an, zilele de trecere de la un anotimp la altul, care presupun munci specifice, au determinat apariția unor ceremonii și ritualuri de o frumusețe și originalitate deosebită, reflectând o anumită viziune despre lume și existență, exprimând noianul de idei, sentimente și credințe pe care poporul ucrainean le-a trăit și pentru a căror înfăptuire a luptat în decursul istoriei sale milenare.

Stabilirea naturii profunde a elementelor de tradiție și urmărirea implicațiilor complexe ale modurilor în care acestea funcționează în câmpul identității comunitare ucrainene la nivel de simboluri, rituri și obiecte culturale sunt elemente-cheie oferite spre lectură. Având ca izvoare colinde, cântece, balade, provebe, zicători, basme etc., sinteza lui Ivan Neciui-Levyțkyi relevă, principal, constanțele de gândire și de raportare la realitate ale poporului ucrainean, așa cum sunt ele reflectate în imaginile datinilor, ale obiceiurilor calendaristice, ale diverselor ritualuri.

Cartea lui Ivan Neciui-Levyțkyi reprezintă o sinteză excelent articulată în dimensiunile variabilelor conceptuale, „un prim început serios al discuției despre spiritualitatea poporului ucrainean și despre tradițiile de veacuri ale culturii sale originale” (Oleksa Myšanici, p. 149). Patrimoniul folcloric și imaginarul mitologic ucrainean sunt recuperate și sistematizate de Ivan Neciui-Levyțkyi în liniile lor esențiale, printr-o muncă filologică, dovedind preocuparea autorului pentru promovarea valorilor tradiționale ucrainene și ale culturii populare autentice, materiale și spirituale, ale gândirii și viziunii despre lume prin care ființa neamului ucrainean a dăinuit și și-a croit drum prin meandrele istoriei. Mitecele din bazinul folcloric ucrainean sunt dovezi ale structurării conceptuale a realității și reflectă schemele productive ale imaginarului colectiv tradițional, îmbogățite în timp, grație fanteziei creatoare populare, lăsând moștenire posterității un univers conceptual bogat în conținuturi semantice, cognitive, mitologice, paremiologice, afective. Geneza cosmică, lumea văzută și cea nevăzută, realitatea empirică și cea spirituală particularizează modul ucrainean de a conceptualiza, de a simți și de a pune gândirea și senti-

mente în lucrarea rostirii, în cuvinte proprii nevoii plastice de concretețe și savorii mitice a existenței.

În mitologia ucraineană, o importanță deosebită este acordată elementelor și fenomenelor cerești, precum și succesiunii anotimpurilor. Toate aceste elemente și fenomene primesc atribute zoomorfe sau antropomorfe, precum și extensii ale îndeletnicirilor tradiționale (agricultură, păstorit, vânătoare), ca desfășurări ale unei matrici axiologice evidențiind clivajul dintre păgânism și creștinism. Devenirea poporului ucrainean antrenează reflexii ale fenomenelor cosmice și naturale, în concordanță cu vârsta și ocupațiile membrilor comunității. Corespondențele simbolice dintre ritmurile naturii și dezvoltarea condiției umane permit transfigurarea, ca formă și expresie, a sensibilității populare în percepția realului. Caracterul totemic al unor ființe mitice, năzuința către divinitate și căutarea înțelepciunii, întruparea frumuseții ideale, perfecțiunea naturii, gingășia, eleganța, mila și blândețea unor întrupări feminine

zeiești (Zeița Soare, Zeița Stea, Zeița Nor) sunt tot atâtea proiecții ale istoricității colective, în definirea imaginarului ucrainean ca țărâm creator de tradiție. Marcate prin etape de încercări și decantări succesive, producțiile mitologice ucrainene sunt structurate și perpetuate, în pletore de scenarii ilustrative, de-a lungul veacurilor. Relația simbolică dintre panteonul celest și cel pământesc este modelată ca transfer, în dublu sens, de entități, atribute și prerogative. Fenomenele naturii sunt analizate ca stări, superioare sau inferioare, în reprezentări ciclice ascendente sau descendente și prin relevarea constantă a polilor de esență ori substanță mitică.

Autorul își organizează cercetarea pe trei etnocâmpuri: zeii cosmici (ai luminii și ai tenebrelor) cu ritualurile, jocurile și obiceiurile asociate; zeii naturii terestre (divinitățile apelor, ale pădurilor etc.); panteismul, metamorfozele, cosmogeneza și antropogeneza. Munca de sistematizare a mitemelor valorifică inclusiv analiza unor expresii, proverbe și zicători, dar și anecdote sau mărturii ale localnicilor din diverse zone. Conceptualizarea alteritară este valorificată atât prin elemente pozitive (calități precum rânduiala sau omenia), cât și prin elemente negative (defecte precum necinstea sau invidia), așa cum sunt ele percepute și cristalizate în perspectiva ucraineană asupra lumii. Tradițiile specifice zonelor folclorice ucrainene sunt discutate și prin

raportare contrastivă la mitologia hindusă, la cea greacă, la cea slavă în general, urmărind filoane ale tradiției primordiale, la care se ratașează simboluri arhetipale (de exemplu, Arborele Lumii, ca element axial între imensitatea fecundă a mării și procesiunea transgresiv-integratoare a energiilor cerești).

În economia cărții, primul etnocâmp, cel al divinităților luminii și întunericului, îi este acordată ponderea cea mai însemnată, lucru firesc, dacă ținem seama de importanța covârșitoare pe care aceste reprezentări mitologice o dețin în imaginarul popular ucrainean. Având substrat antropomorf, Domnul Gospodar, Zeița Soare, Zeița Stea, Zeița Nor, Zeul Tunet (cu cele patru ipostaze complementare: Păstor, Plugar, Războinic și Vânător), dar și divinitățile vântului sau cele consacrate anotimpurilor (primăvara, vara, iarna) constituie tot atâtea prilejuri de evocare a unor spectacole de anvergură cosmică, de unificare a iminentului cu transcendentul și de explicare a marilor fenomene și ritmuri ce se întretes pe canavaua dărniceii sau a vitregiei naturii. Lupta zeilor luminii cu cei ai întunericului, dezlănțuirea stihilor hibernali, sublimul și grandoarea manifestărilor naturii alcătuiesc, dincolo de fiorul hieratic și de amplexarea spectaculară, pe de o parte, reverii speculative de enciclopedie populară și, pe de altă parte, extensii ale comportamentelor și ale atitudinilor indivizilor din comunități, modelate în conformitate cu un etalon cutumiar.

În acest context, obiceiurile calendaristice sau de peste an marchează nu numai succesiunea anotimpurilor, dar și muncile specifice și marile sărbători și praznice creștine, alături de reminiscențe ale spiritualității păgâne. Majoritatea obiceiurilor de peste an specifice satelor ucrainene sunt legate de prosperitate, de norocul și de fericirea gospodăriei, de sănătatea oamenilor și a vitelor, de muncile agricole, de fertilitate, de măritatul fetelor etc. Unele dintre aceste obiceiuri, îndeosebi cele agrare, datează din timpuri imemorabile. De-a lungul timpului, ele au pierdut tot mai mult caracterul lor magic și ritual, dobândind unul ceremonial, evoluând înspre cel artistic, păstrând totuși secvențele esențiale inițiale. Autorul descrie cu minuțiozitate diverse ritualuri sau jocuri de acest tip (cele închinare primăverii, Kupailo etc.). Toate obiceiurile statornicite în viața comunităților sătești, atât cele din ciclul vieții, cât și cele de peste an, sunt marcate și de componente sacrale creștine, cu note proprii care au contribuit la păstrarea și la transmiterea lor peste timp.

Autorul identifică un amplu sistem de valori prin care sunt întemeiate proiecțiile alteritare negative (de la trăsături fizice la vicii și necredință), analizând un inventar bogat de genuri folclorice relevante stilistic pentru atari reprezentări stereotipe: valoare moral-creștină, reflectată într-o diversitate de genuri populare, cum sunt colindele; valoare istorică, fiind un ecou al trecutului, cu ale cărui experiențe s-a impregnat; valoare documentar-lingvistică, constituind o veritabilă arhivă a limbii vorbite; valoare moral-educativă, prin conținutul de idei ce stimulează virtuți umane precum adevărul, binele, cinstea, hărnicia, vitejia, iubirea aproapelui sau modestia și, prin contrapondere, stigmatizează vicii precum lenea, trufia, lașitatea, ura sau minciuna. Nu în ultimul rând, folclorul are valoare artistică, prin aceasta fiind sursă de inspirație și model pentru creația cultă, asigurându-i perenitatea. Tocmai de aceea, unde consideră necesar, autorul coroborează conținuturile mitic-folclorice cu elemente de cultură materială și cu industriile sau meșteșugurile populare ucrainene (mărit etc.), făcând o evaluare realistă a dezvoltării culturii materiale în conexiune embrionară cu cea spirituală și înfățișând simțul critic, estetic, realist și autentic al poporului ucrainean.

Între meritele traducerii menționăm: promovarea culturii tradiționale ucrainene în spațiul românesc și a dialogului intercultural româno-ucrainean; familiarizarea cititorului român cu literatura populară ucraineană; prezentarea, în prefață, a vieții și a operei autorului, respectiv a legăturii organice a operei cu imaginarul și specificul civilizației tradiționale ucrainene, fapt care contribuie substanțial la

explicarea nivelului de profunzime al cercetării; valorificarea naturii interdisciplinare a studiului culturii populare ucrainene.

Volumul impresionează prin densitatea și coerența analizei, prin metoda contrastivă, prin exercițiul hermeneutic, prin bogăția izvoarelor utilizate. Această sinteză constituie, după părerea noastră, o lectură obligatorie pentru cerce-

tători, profesori, studenți, doctoranzi în domenii precum filologie, studii culturale, etnografie, etnologie, antropologie, istorie, geografie umană sau științe sociale și, nu în ultimul rând pentru toți cititorii pasionați de mitologie și folclor, în general, de mitologia și folclorul ucrainean, în special.

Cristian PAȘCALĂU

Ivan NECIUI-LEVYŢKYI

CONCEPȚIA DESPRE LUME A POPORULUI UCRAINEAN. SCHIȚĂ DE MITOLOGIE UCRAINEANĂ

(Continuare din nr. 41)

Primăvara, începând cu Paștele, fetele și băieții interpretează jocuri de primăvară și cântă cântece de primăvară. Aceste cântece au o bază mitologică: ele se referă la forțele cerești luminoase și întunecate; în ele, vedem copia a ceea ce se petrece primăvara în cer și pe pământ. Se poate crede că, în timpurile îndepărtate, jocurile de primăvară au fost începutul unui cult religios, poate chiar al cultului care a devenit, în timpurile creștine, o distracție, după cum unii vechi zei păgâni au devenit, apoi, forțe necurate. Nu întâmplător jocurile de primăvară sunt jucate de către tineri în cimitir și în jurul bisericii și încep chiar în ziua de Paște.

În toate jocurile de primăvară, observăm trei forme principale de mișcare a fetelor și băieților: în cerc, răsucită și mișcarea a două șiruri opuse. Figura cea mai îndrăgită a jocurilor de primăvară este cea în cerc. Băieții și fetele se iau de mână, formând un cerc, se învârt neapărat după soare și cântă cântece de primăvară. Așa, joacă jocuri precum *Regele*, *Flocosul*, *Șopârta*, *Iepurașul* și *Prepețița*. În unele jocuri, fetele și băieții își împletesc mâinile, așază pe mâini un băiețel sau o fetiță și umblă așa în jurul bisericii, ca, de exemplu, în jocul *Stăpânul*. Forma de cerc a jocurilor de primăvară reprezintă copia mișcării astrilor cerești de jur împrejurul cerului. Prototipul tuturor jocurilor de primăvară sub formă de cerc, în care este exprimată cel mai clar ideea mitică, poate fi considerat jocul de-a *Regele* sau de-a *Împăratul*. Băieții și fetele se iau de mâini și fac un cerc sau o îngrăditură, învârtindu-se după soare. În mijlocul cercului, se așază o fată care este numită fiica împăratului, iar în afara cercului umblă un băiat care se numește fiul împăratului. Fetele cântă ca prințul să se apropie, să i se închine prințesei până la pământ, scoțând-o din șir. Aceeași temă o putem observa și în colindele în care prințul Ivan Hromovyk distruge orașul dușman al împăratului Vorota și o cucerește pe prințesă. Fata-prințesă este soarele pe cerul de primăvară, iar fiul

aceste însușiri, se poate spune că jocurile de primăvară cu mișcare răsucită se jucau demult întru slava nimfei cerești, zeița Nor.

Mai există niște jocuri de primăvară, care se referă deopotrivă la nori și la soarele de primăvară, ca, de exemplu, jocul *Stăpânul* și altele. În jocul *Stăpânul*, fetele își împletesc mâinile în forma unui gard și așază acolo un băiețel, cântând despre Stăpân sau Paznic. La Stăpân au venit niște slugi, cu picioarele în apă până la genunchi, trimise din partea unui împărat. Și strigă să li se deschidă poarta. Slugile aduc daruri: argint, aur și albine tinere. Li se spune că darurile sunt puține, iar ei promit să-l ofere în dar pe mezinul hatmanului, îmbrăcat cu totul în aur, argint, acoperit cu catifea; el e alb, poartă cizme roșii, stă pe un scăunel de aur, se joacă cu un măr mic roșu, pe care îl taie cu un cuțitaș de aur. Într-o altă variantă, slugile mai oferă, în plus, o tânără fată toată în aur, argint și cu o cunună de rută. Mâinile împletite amintesc de norii încălziți, iar băiețelul mitic reprezintă o analogie cu prințul Ivan din colinde. Micul copil de hatman este descris, în cântecul de primăvară, cu aceleași culori cu care, în colinde și în cântecele de Anul Nou, este descris Ivan, fiul de cneaz, căruia, de asemenea, îi place să stea pe un scăunel de aur și, când era copil, se juca cu un măr roșu mic.

JOCURILE DE PRIMĂVARĂ

împăratului este zeul Hromovyk, care străpunge norii iernii și eliberează soarele. Mișcarea în cerc din jocul de-a *Regele*, din jurul fetei-prințese, amintește acel dans larg din luncă în jurul focului, în care umblă prințul Ivanko cu un șoim pe cap și cu o guslă în mână. Poate, în timpurile vechi, fetele și băieții slăveau în cântecele de primăvară însuși soarele și abia apoi, în locul lui, au început să o slăvească pe fata-prințesă.

Într-un alt tip de jocuri de primăvară, vedem imaginea mișcării răsucite, ca, de exemplu, în dansul *Strâmb*, în dansul *Mușetelului* și în altele. În dansul *Strâmb*, se bat în pământ trei pari în trei colțuri, tinerii se iau de mână în două șiruri și se învârt printre acei pari. O astfel de mișcare, dezordonată și nesfârșită, cum se cântă în timpul dansului *Strâmb*, amintește de mișcarea neregulată și neuniformă a norilor pe cer, de vântul care îi gonește ba într-o parte, ba în alta, iar, uneori, norii de dedesubt merg într-o parte, iar cei de deasupra în alta. În dansul *Strâmb*, fetele cântă despre cunună; fata împletește cununa și o agață într-un foișor din copac, pe o ramură de aur, pe un șnur de mătase. Copacul cu foișor este copacul cu vârf de aur din mijlocul lumii, cu cuiul șoimului în vârf, după cum este descris în colinde; sunt norii de pe cer cu soarele deasupra, cu șiroaiele de ploaie, iar cununa reprezintă soarele, care atârna pe cer mai sus de nori. În alte jocuri de primăvară cu mișcare răsucită, de exemplu, în jocul *Larma*, se cântă că mama unei fete a împletit nuiiele ca pe un ciur, pentru ca ierburile fetei să fie verzi; iar, în jocul *Dumbrăvioara*, se cântă despre fata Nastecika, ce stingea dumbrava în flăcări, cărând apă cu ciubărul și cu ciurul. Aceste imagini arată clar că, în jocurile cu mișcare răsucită, se cântă cântece în cinstea zeiței Nor, care parcă învâluie cerul cu un gard de nuiiele, împletește din nori site și ciururi, varsă apa din nori ca printr-o sită sau o toarnă ca din ciubăr, pentru ca pe pământ să crească ierburile verzi. Însuși cuvântul *Dumbrăvioara*, care este numele jocului, ne indică deja că, în jocurile de primăvară, se slăvesc norii-dumbrăvi din cer, unde este zgomot din cauza vântului, iar sintagma *Dansul Strâmb* face aluzie la imaginile mitice ale zeițelor nori care dansează, numite la hinduși apsarase. Luând în considerare toate

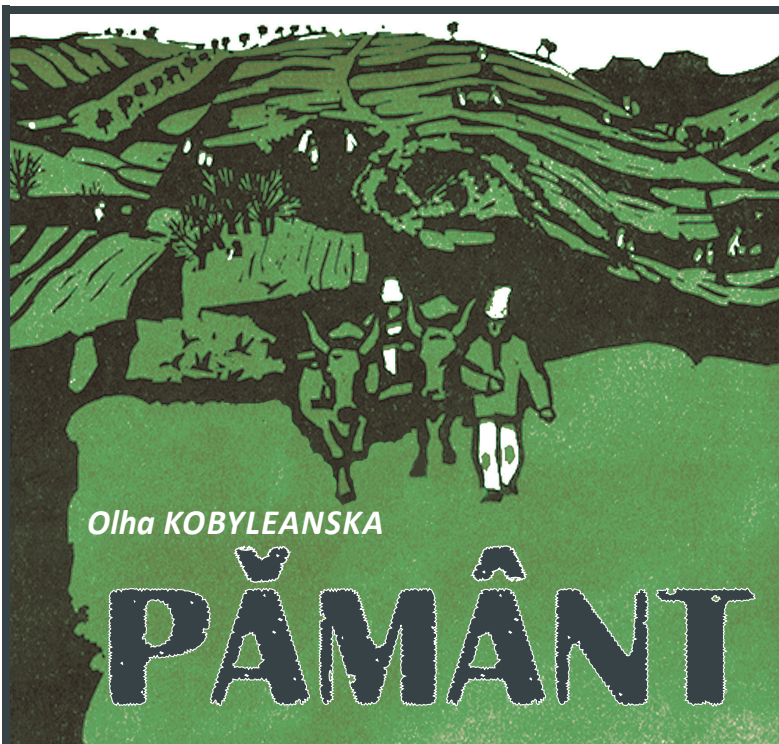
Mezinul este fie soarele, fie însuși zeul Hromovyk la vârsta copilăriei, după cum primăvara, fulgerul și tunetul și însuși soarele abia încep să-și arate pe cer forța, aproape copilărească. În imaginea copilului care are slugi și este acoperit cu catifea neagră, fiind în baltă până la genunchi, vedem că soarele și fulgerul se acoperă, primăvara, de nori negri, care păreau, în imaginația populară, o catifea neagră și o baltă. Cuvântul Volodar este luat, poate, din istorie, fiind transformat din cuvântul Vorotar, care este mai apropiat de împăratul Vorota din colinde, analoage cu cântecele de primăvară. Analogia lor ne dă dreptul să credem că împăratul Vorota din colinde s-a transformat în împăratul Vorotar în cântecele de primăvară. Și Vorotar, și Vorota sunt împărații unui oraș dușman, care țin prizonier un strălucitor zeu de aur și de argint. În ei se poate vedea vechiul zeu hindus rău Vritra, zeul frigului și al forțelor întunecate, dușmanul lui Indra, zeul luminos al tunetului.

A treia mișcare în cântecele de primăvară este cea în două rânduri opuse sau în grămezi, ca, de exemplu, în jocurile *Jelman*, în *Larma*, în *Pris*. Din cele două tabere și din cântece, în care se pot recunoaște motive ostile, observăm că un duh potrivit separă două tabere. În jocul *Larma*, fetele îi dojenesc pe băieți, pentru că aceștia nu se însoară. În jocul *Jelman*, o jumătate se leagă de peșteră, iar cealaltă îi dă replica. În jocul *Înfruntarea*, fetele se năpustesc unele asupra altora cu pumnii. În acest al treilea tip de jocuri de primăvară, observăm imaginea întrecerii și a luptei de pe cer dintre forțele întunecate ale iernii și forțele luminoase ale primăverii.

În alte jocuri și cântece de primăvară, se descrie poetic și se cântă toată natura de primăvară în cele trei împărății ale sale, se cântă iubirea care se trezește primăvara mai deslușit în inima omului. Astfel, fetele se iau de mâini într-un șir lung și se așază în jurul unei fete care stă pe loc, rostind: „Înfășoară, Doamne, cotorul”, arătând cum se leagă în căpățâni varza; fie arată cum se răsucesc castraveții verzi, fie cântă despre macul cu rădăcini și cu căpățână, despre mazărea ce se răsucesc în păști. În cântecele și în jocurile de primăvară, sunt descrise păsări și animale: prepețița, vrăbiuța, cloșca cu pui, iepurașul, capra, șopârta. Fetele cântă despre iubire, jucându-se de-a soțul și soția. În jocurile de primăvară, găsim o aluzie subtilă la falus, în jocul *Băgătorul*, în care o fată aruncă încetșor un bețișor în poala unei alte fete, iar altă fată trebuie să ghicească. Primăvara a fost zeița cea mai iubită și cea mai dragă, mai ales pentru fete și băieți, fiind anotimpul cald al plimbărilor pe-afară și timpul poetic al iubirii.

(Va urma)

Traducere din limba ucraineană
de **Cristina SILAGHI (BUMBAR)**

(Continuare din nr. 41)

– la zi, ce se mai aude nou, bade Onufrii? – întrebă vesel Myhailo, căruia îi plăcea guralivul ăsta bătrân.

– Ei, naiba știe! – mormăi bătrânul, stăpânit parcă de nerăbdare. – Dacă aș ști că te ții după fete și că ți-e capul numai la ele, atunci ți-aș spune că cea mai zvârlugă dintre ele, șugubeața de Marițena¹, i-a adus lui taică-său și maică-sii mare belea în casă. Ce-i drept, a mâncat ea o scărmaneală pe cinste de la taică-său, dar degeaba. Și acela nici gând să recunoască că el e făptașul. Numai că tu prea întinzi urechea după vești dintr-astea, ai? Tu ești o fată mare. Eh, dar vezi că oamenii nu tac, de asta vorbesc și eu. Bătrânul s-a dus la popă să se plângă și popa hai să-l liniștească:

„Lasă, – zice, – ăsta nu-i un păcat prea mare. Tu mărită-ți fata. E tânără și dacă o să trăiască bine cu bărbatul ei, are s-o ierte Dumnezeu. N-o pețește nimeni?”

„Ba o pețește unul!”

„Ei, atunci e bine! Trimite-i pe amândoi la mine, adu² ce se cuvine, și gata treaba. Nu-i cine știe ce nenorocire. O să trăiască cum o da Domnul și totul o să fie bine.”

Adevărat, cugetă Onufrii mai departe, nu-i cine știe ce nenorocire, în schimb e de rușine! Dar vezi că ea are pământ. Aud că o să-i dea taică-său de zestre vreo 30-40 de prăjini de pământ, vreo sută de galbeni și o vițică. De aia s-a și găsit un mire cât ai clipi. Pe Ivona mea n-o pețește nimeni, cu toate că nu-i fată cuminte ca ea în tot satul. Așa-i satul ăsta al nostru. O treabă ca asta nu s-a mai pomenit nici la Viena, nici în Italia, ba nici măcar la Iași. Popa e tare bun. Dar eu aș fi făcut altfel cu ei, dacă aș fi fost popă.

– Dă-i pace popii, omule! – zise Ivonika. – El socoate că nenorocirea lui e cea mai mare de pe lume.

– Și zău, mare năpastă mai duce-n cârcă. Unde s-a mai văzut o preoteasă care să se îmbete ca ea? – întări Onufrii. – Deunăzi s-a părut cu două femei la crâșmă, pentru niște pânză. Zicea că trebuia să i-o aducă popii pentru botez și ele au făcut pânza uitată. Ba într-o zi, beată, s-a legat în biserică de un bătrân. Abia au scos-o femeile afară. A fost o bătălie ca-n Italia. Cele patru dudu ale popii plâneau, sărmanele, de te cuprindea jalea. Da, adevărat, asta e mare rușine, – urmă el, scuipând printre dinți la câțiva pași înainte. – Din pricina ei, ducile stau nemăritate, și au bani și zestre frumoasă. Și să vezi, când vrea ea, e tare să te crucești. Bea, tot anul bea, dar în postul mare nu-ți pune o picătură în gură. Tare, nu glumă!

– Popa, săracul, i-ar îndopa pe pețitori cu miere, numai să-i calce pragul! – vorbi Ivonika cu milă. – Dar nu s-arată unul, toți se tem că fetele au să fie niște bețive, ca mama lor. Odată a venit un conaș tânăr la ei, ele s-au gătit toate patru și s-au așezat cu toții la masă. Lumea zice că popa l-a rugat și la tot rugat pe oaspete să aleagă pe una dintre ele de nevastă. „Fie asta, fie aia, fie ailaltă, pe care o vrei, numai ia-o; toate-s gospodine și fete cuminti, și-o să capete zestre la fel”, – îi spunea popa.

– Se zice că tânărul chiar a vrut s-o ia pe una, dar când a aflat preoteasa³ că nu învață la școala de popi, s-a îmbătat

și-a făcut un tăraboii în casă, că, vorba ceea, bine că n-a bătut pe cineva. Era foc pe toți.

Iar ăla s-a dus, și dus a fost. Duducile, sărmanele, au îmbătrânit și-au încărunțit de inimă rea, și stau și azi nemăritate. Iar popa, – adăugă răutăcios Onufrii, – popa, Doamne iartă-mă (și se bătu peste gură cu palma), nu se gândește decât cum să strângă mai mulți bani. Parcă n-ar avea destui!

– Nici n-are atâția cât se zvonește, Onufrii! – zise Ivonika.

– Ei, n-are! Să am eu și dumneata cât are el, nenorocirea e că n-avem! – i-o întoarse Onufrii. – Numai la bani se gândește. Deunăzi viu eu cu boierul în brișcă și-l întâlnim pe drum. Mergea cu barba albă în piept, și gârbovit, aproape rupt în două, că de, e bătrâior, săracul, are mai bine de șaptezeci de ani. Numai la noi în sat e de vreo patruzeci de ani. Merge el așa și când ne vede, ne dă binețe. Boierul sare din brișcă, dă mâna cu el, se închină și zice:

„Cum o mai duci părințele?”

„Rău, rău! – bombăni el îngrijorat. – Nu mai mor oamenii.”

„Uite! Mă gândesc eu, uite ce mintos e bătrânul! Vrea să murim, să ne îngroape și să ia bani că n-are destui! E adevărat că preoteasa bea și că ține în casă patru fete, dar pentru asta trebuie să murim noi?”

– De asta e popă, ca să ne îngroape și să ia bani pentru asta, spuse Ivonika. Patruzeci de ani a dus oamenii la groapă, de ce să nu-i ducă și acum? Alții fac la fel! Tot nu pe degeaba îngroapă!

– Odată zicea că vine sfârșitul lumii! – își reluă vorba Onufrii. – Păi dacă vine sfârșitul lumii, atunci la ce mai strânge bani? Pe lumea ailaltă o să ne poarte Dumnezeu de grijă!

– Ce tot îndrugi, bade Onufrii? – se supără Ivonika, om căruia mai mult decât orice îi plăceau dreptatea și adevărul, și din pricina asta nu avea deloc la inimă povestirile lui Onufrii.

– Dacă spun eu, pot să crezi că așa e! – rosti Onufrii apăsător, lovindu-se cu pumnul lui uscat în coșul pieptului de răsună ca o tobă. – Eu nu spun decât adevărul! Odată, la o clacă, la el, popa sfătuia oamenii să dea mai mult pentru slujbă, că vine sfârșitul lumii.

– N-ai auzit, bade Ivone? Ei, nici nu-i de mirare că n-ai auzit. Dumneata vii atât de rar în sat, ori la Hoppleaț, că nu știi nimic. Dumneata îți păzești bordeiul și ce mai ai pe lângă el. L-ai văzut cumva pe învățătorul cel nou? Ai vorbit cumva cu el? – îl întrebă Onufrii mai departe pe Ivonika.

– Nu.

– Ei da, nu știi nimic! Bea ăsta că se poate lua de mână cu preoteasa! Nu-i boier ales. Când se-mbată, se ia de gât cu țărani. Așa ceva nu se cade să facă. Eu am fost în Italia și nu am văzut așa ceva. Oamenilor le pare rău după învățătorul care a fost mai înainte, și-ar vrea să se-ntoarcă, dar nu cred să se mai întoarcă. Boierul zice că nici nu merităm unul mai de soi, dacă n-am știut să-l cinstim cum se cuvine pe celălalt. Că dacă ne trebuia un învățător bun și un preot bun, atunci ne trebuia și un băț bun!

Tustrei răsără, înveseliți de vorbele astea, și Onufrii își urmă firul:

– Poate că boierul are dreptate! Dumnezeu știe! Ei, eu trebuie să mă duc. Nu te amări, Myhailo, că Marițenka se mărită! – îi spuse el flăcăului, făcându-i cu ochiul. – Vezi numai să te întorci acasă din armată așa, ca mine, cu decorație, că atunci îți vin și eu la nuntă, și-o să joc, și-o să chiui cât mă vezi de bătrân. Și-acolo, la armată dacă o să cunoști vreun băiat bun, care mai are și ceva cheag, spune-i că Onufrii Lopată are o fată, frumoasă ca un ou de Paște, și bună și muncitoare; să vină s-o pețească. Să vină singur, uite de hram, să vină și s-o vadă. Dacă o place, de Lăsata secului facem nuntă. N-are să-i pară rău că o ia de nevastă, o să-mi fie veșnic recunoscător. Așa să-i spui! Da, și mai spune-i că

eu am de toate, spune-i și pe unde am umblat, și că eu nu sunt prostănac, ca ălalți țărani de la noi din sat.

Se ridică de jos, își scoase luleaua din gură o șterse cu mâneca largă a cămășii, și o ascunsese în șerpar. Apoi mai rămase locului o clipă, cu ochii ațintiți în pământ, gândindu-se la ceva. În cele din urmă, fără să scoată o vorbă, le strânse mâna la amândoi și se depărtă cu pas zorit, ca tras de un duh nevăzut.

Tatăl și feciorul zămbiră în tăcere și, după ce isprăviră de mâncat, se apucară din nou de treabă.

III

Era într-o zi de mai, cam spre vremea prânzului.

Myhailo păștea boii, tolănit în iarbă nu departe de bordei, în grădina ce fugea cu un capăt în pădure; pe celelalte laturi pădurea era mărginită de ogoare.

În jurul bordeiului, fâșiile verzi ale ogoarelor acopereau pământul, iar hăt-departe, dar totuși în hotar cu ele, se aflau două păduri și mai mici. Una era a satului vecin, din care pricină se și numea „pădurea vecină”, iar ceva mai sus, în aceeași direcție, se întindea pădurea boierească, în care gospodărea și porunca bătrânul Onufrii.

Aceste păduri, din care cea „vecină” era de două ori mai mare decât a boierului, erau despărțite de o vale mare, nearată, numită bahnă, din pricina mlaștinilor de acolo, unde creștea în voie rogozul, care era cosit o dată pe an, și o iarbă înaltă, la care nu se lăcomea nimeni.

Myhailo stătea tolănit în iarbă și veghea ca boii să nu intre în trifoiul semănat lângă bordei, fiindcă plătise destui bani pe semințele de trifoi; se încălzea la soarele de primăvară, dar era tot cu ochii la boulenii care pășteau laolaltă. Stătea așa și se gândea la viața pe care o va duce la oraș, la vremea când se va întoarce acasă și cum vor fi toate atunci. Pe urmă, gândurile i se opriră asupra mândrelor dobitoace. O legătură foarte strânsă era între ele și viitorul lui. Vedea în minte o curte nouă – curtea lui, o fată zveltă, cu ochi negri, și cei doi boi. Ei se aflau, deopotrivă, aici și acolo și, fără să știe, umpleau prin prezența lor niște goluri...

Îi auzea lămurit cum pasc, cum rup iarba cu buzele lor groase și puternice, cum răsuflă, vedea picuri mici de sudoare umezindu-le boturile calde și harnice. Ochii lor mari și blânzi erau umbriți de gene lungi, caraghioase, iar gușile atât de late, încât le atârnavă până aproape de pământ din pricina picioarelor scurte.

Ce mândrețe de boi! Aveau părul castaniu închis, bătând spre negru, coarnele albe și scurte, și erau rotofei și atât de bine îngrijiți, că-ți era mai dragul să-i mângâi pe grumaz. În afară de asta, erau liniștiți și răsfățați, ca niște copii, și cunoșteau vorba lui Myhailo de departe. Când intra în grajd, întorceau capetele și îl urmăreau cu ochii lor gravi, întindeau gâturile cât puteau de la iesle, adulmecând cu nările lor groase dacă nu le-a adus pâine sau mămăligă. Și el le aducea de fiecare dată câte ceva, atunci când venea din sat, de la casa din „deal”, iar dacă nu avea nimic la el, îi mângâia și îi dezmiarda, și ei se mulțumeau și cu asta. Și îi

¹ Cf. M. Gafton și E. Mihaiciuc – *Marițenka*

² Cf. M. Gafton și E. Mihaiciuc – *adă*

³ Cf. M. Gafton și E. Mihaiciuc – *preteasa*

Casian BALABASCIUC

Elena Balabasciuc (colega mea de școală generală și de liceu Elena Zelezneac, alintată duios Dudușea de cei dragi și de colegi) mi-a dăruit cartea de versuri a fiului ei **Casian Balabasciuc**, intitulată **Drumuri de țară**. Autorul este inginer silvic, îndrăgostit de natură, de pădurile și plaiurile natale, de bucovinenii lui, de viața și de obiceiurile lor, teme care străbat volumul de versuri de la un capăt la altul. Parcurgând **Drumurile de țară**, mi-au venit în minte cuvintele cronicarului: „Nasc și în Moldova oameni!” și m-am gândit să împart bucuria lecturii și cu cititorii revistei **Ecouri ucrainene**, oferindu-le câteva dintre creațiile lui Casian Balabasciuc.

Corneliu IROD

CIREȘAR

Zâmbeai la început de vară
Și-n palmă ascundeai gingașă
(O fi fost dulce ori amară?)
Rotundă, roșie-o cireășă.

Un fruct mărunț, plin de savoare,
Ca buzele râzând, de fată,
Cu forme ademenitoare
Și strălucire ne-ntinată.

Din ochi pofteam la degustare,
Ce proaspătă-i părea dulceța!
Purta în rodul ei candoare.
Și-abia-ncepuse dimineața.

Mi se părea îmbietoare,
Pofteam, acesta-i adevărul,
Dar n-am vrut să pățesc, se pare,
Ce a pățit Adam cu mărul.

Se scurge timpul, duce zile
Și ani, trăiri și chipuri, dar

Rămân nespusele idile
Din serile lui Cireșar.

BUCHETUL

Un bătrân ar vrea să vândă
Cu oricât, însă nu poate,
Dus în mâna tremurândă,
Un buchet de flori uscate.

Ofiliți îs om și floare,
Fără să mai prețuiască,
Stau alături cu răbdare
Ca-n icoană ingerească.

Cine are trebuință
De trei fire de flori moarte?
S-o găsi oare ființă
Care-ar vrea ca să le poarte?

Un buchet la vreo idilă
Ori sfârșitul unei drame –

Pe-un bănuț lăsat din milă
Unui moș ce-i este foame.

Un bătrân fără un nume,
Un buchet fără mireasmă –
Cine să și le asume?
Un deșeu și o fantasmă!...

FĂ-MĂ, DOAMNE!

Fă-mă, Doamne, fir de vânt,
Liber și de neoprit,
Să mă nalț de pe pământ
Către cerul nesfârșit.

Sufletu-mi greu de păcat
Prea rău nu mi-l judeca.
De mi-l iei la cercetat,
Cântărește-mi inima.

Iartă-mă de-atâtea ori
Câte doruri am avut

Și mă varsă printre nori
Strop de ploaie neștiut.

Peste lume în potop
Să cad cald și-nverșunat
Și cu suflul meu strop
Să spăl tot ce-am întinat.

Iar apoi din nou să cresc
Fir de iarbă spre înalt,
Către raiul Tău ceresc
Fruntea pașnic să mi-o salt.

Fă-mă, Doamne, brad tăcut,
Să bat dimineața-n cer,
Ca să-mi ierți că n-am știut
Când să cred și când să sper.

Dacă pentru ce-am greșit,
Aspru mă vei pedepsi –
Să am timp de mulțumit,
Mai dă-mi, Doamne, înc-o zi!

(Continuare din nr. 41)

27

Andre intră. Îl întâmpină Marina:
– Te-au eliberat?
Andre. Această salvare – o minune! Nu!
Mă îndepărtez de trecut, tai cu sabia vechiul
și încep o nouă viață. O nouă viață!
Maryna. Ts-s-s... (Ironic). N-o începeți
așa de gălăgios.
Întâlnire mută dintre Andre și tatăl lui.

28

Cobor scările. Mi-e frig. Mă opresc lângă foc. Străjerul se încălzește. Întind și eu mâinile.
Primul. Credeți sau nu, ce ciudat. Asemenea revoluție și luptă, iar purecii să nu se bucure de atenție.
Al Doilea. Cum se face noapte, încep să te mănânce.
Al Treilea. Cocosii cântă.
Primul (neîncrezător). În oraș?..
Al Treilea. Auziți?
Eu ascult. Într-adevăr, undeva, după zid, se aude legato-ul din zori de zi al unui cocoș răgușit. Un legato întreit, de rău augur. Îmi amintesc de mitul evanghelic al Sfântului Petru care l-a trădat și s-a lepădat de trei ori de Hristos. Tresar și plec.

29

Jorj fuge fără căciulă. Din avânt, dă peste te străjer.
Străjerul. Stai!
Jorjik încremenește de spaimă.
Încotro?
Jorjik. A-acolo.
Străjerul. Cine ești?

Mykola KULIȘ

SONATA „PATETICA”

D r a m ă

Jorjik. Eu?.. Eu sunt Jorjik.
Străjerul. Locuiești aici?
Jorjik. Nu! Doamne-ferește, nu!... Aici locuiește sora mea!
Străjerul. Dar sora cine-i?
Jorjik. Ea?.. e Zinka! Stă acolo, sus, în pod.
Străjerul: Cu ce se ocupă?
Jorjik. E prostituată!
El urcă scările. Unul dintre străjeri îl urmează până la ușa Zinkăi.

30

Jorjik (bate în ușă). Zinia!
Zinka. Cine-i? (Deschide ușa).
Jorjik. Sunt eu! Jorjik! (Intră).
Zinka. Te-a trimis din nou papă? Pleacă!
Jorjik. Nu, am venit din proprie inițiativă!
Un minut doar! Stau doar un minut! Uh-h! Era s-o pățesc, Zinka! Am dat peste un întreg regiment de străjeri! Abia am scăpat basma curată. Dar nu m-am speriat de ei, zău așa. Nu mă crezi? Azi l-am omorât pe unul. Și tu știi, Zinka, cum s-a-ntâmplat? Cu totul altfel decât mi-am imaginat, cu toate acestea, nu m-am speriat, zău așa! El a ieșit de după colț și direct spre mine, și atunci carabina mea s-a descărcat. Mă uit – luna a săltat, iar el a căzut. Nu ai ciocolată? Măcar puțină. Printre altele, de pe bombonăria Rehode e ruptă tabla cu firma. De vânt. După care,

vântul s-a potolit, – după împușcătura de carabină. De ce te uiți așa la mine?
Zinka. De ce ai venit? Să te ascunzi?
Jorjik. Eu? Nu! Ptui! Doar n-o să încep să mă ascund! Tu doar, Zinka, să nu zici că eu sunt aici. De altfel, am zis că tu ești soră-mea.
Zinka. Voi nu aveți asemenea surori.
Jorjik. Dar n-am spus la modul serios, ci doar așa. Deși, știi, n-am avut niciodată o soră. Uh, iată, luna a ieșit din nou, ca acolo. Cu toate că n-am văzut sânge. Toate acestea au fost cumva straniu și neplăcut. Dacă ar fi fost în viață măicuța. Mă voi ruga Domnului. Se poate?
Zinka. Roagă-te!
Jorjik. Doamne, și tu măicuță! Faceți în așa fel încât Zinka să nu mă dea de gol. (Se întoarce brusc). Nu o să mă trădezi?
Se aud bătăi în ușă.
Draga mea, nu trebuie! Te rog! Te implor!
(Se așază în genunchi în fața Zinkăi). Nu o să mă mai lupt! Zău așa! Mi-e groază!
Zinka. Dar de pe acoperiș o să tragi?
Jorjik. E, aia e altceva.
Zinka merge să deschidă. Jorjik i se prinde de fustă.
Ești ca Maica Domnului! Acum îmi ești ca o mămică! Nu trebuie!
Zinka (impresionată de cuvântul „mămică”). Ia, mai zi odată cuvântul ăsta!
Jorjik. Mămica.

Zinka. „Mămica”. Copilul meu. Nu plânge. Vrei țâță? Nu!.. Nu mai pot fi mămică! (Cu ură). Gura! (Deschide ușa).

31

Sudiba (inspectează în tăcere toată camera, se uită chiar și în gemuleț). Acum văz eu unde mă aflu.
Zinka. Unde?
Sudiba. Se zice că ți-o tragi cu clasa burgheză?
Zinka. Da’ proletariatul tău ce-mi va da? Își va da jos pantalonii ca ăilalți.
Sudiba. Nu despre pantaloni e vorba aici.
Zinka. Atunci, de ce-ai venit?
Sudiba. Ai văzut picioarele? Le-ai văzut? L-au înfipt în pământ pe fratele nostru ca pe-un muc de țigară. Și uite – l-am prins pe general, iar el a fugit. Dușmanul general a fugit. (Se așază și înjură).
Zinka. (îi dă lui Jorjik o tabletă de ciocolată). Ai cerut ciocolată?
Sudiba. Cel mai important – a fugit de Soartă.
Zinka. Na, ia-l pe fiul!
Odnookyi (se răsucesce și se uită de jur împrejur). Tănăr încă. Unde-i taică-tu?
Jorjik. Nu știu.
Odnookyi. Dar tata știe unde ești tu?
Jorjik. Nu știe.
Odnookyi. Vă tot zic – educație și, mai ales, conduită! Iar eu m-am ales cu beleaua asta pe cap: inventează acum o pedeapsă disciplinară... (Cade pe gânduri).

(Va urma)

Traducere din limba ucraineană
de **Mihaela HERBIL**